

MEDIACE A PROBACE V KONTEXTU SOCIÁLNÍ ANDRAGOGIKY

Jaroslav Veteška

Wolters Kluwer

Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky

Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky

JAROSLAV VETEŠKA

Vzor citace: VETEŠKA, J. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015. 252 s.

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Veteška, Jaroslav

Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky / Jaroslav Veteška. --

Vydání první. -- Praha : Wolters Kluwer, 2015. -- 252 stran

ISBN 978-80-7478-898-7 (vázáno)

364-78 * 347.965.42 * 343.265 * 001.83 * 37.013.83 * 364-78 * 316.77 * 316.485.6

- mediace -- interdisciplinární aspekty
- probace -- interdisciplinární aspekty
- andragogika
- sociální práce
- sociální komunikace
- management konfliktů
- monografie

364-1/-7 - Druhy sociální pomoci a služeb [18]

Recenzenti: PhDr. Slavomil Fischer, Ph.D., MBA

PhDr. Jarmila Salivarová, Ph.D.

Mgr. Irena Stejskalová

© doc. PhDr. Jaroslav Veteška, Ph.D., 2015

ISBN 978-80-7478-898 (váz.)

ISBN 978-80-7478-899-4 (e-pub)

ISBN 978-80-7478-900-7 (pdf)

ISBN 978-80-7478-901-4 (mobi)

OBSAH

O autorovi	11
Seznam zkratk	12
Seznam právních předpisů citovaných v knize	13
Úvod	15

ČÁST I INTERDISCIPLINÁRNÍ A TEORETICKÉ UKOTVENÍ 17

1. Teoretická východiska a vědní ukotvení problematiky	19
1.1 Význam informační a znalostní společnosti	19
1.2 Socializace jedince	21
1.3 Resocializace a resocializační pedagogika	24
1.4 Speciálně pedagogický a peneologický pohled	34
1.5 Penitenciární a postpenitenciární péče	39
1.6 Sociologie, sociální práce a sociální andragogika	43
2. Komunikace v kontextu mediace a probace	49
2.1 Teorie sociální komunikace	50
2.2 Využití komunikace při mediaci a probaci	55
2.3 Neverbální komunikace	56
2.4 Rétorika jako řečnické umění	61
2.5 Specifika komunikace s rizikovými skupinami	63
2.6 Komunikace jako klíčová kompetence	65
3. Konflikty a přístupy k jejich řešení	71
3.1 Teorie sociálních konfliktů	71
3.2 Dynamika a znaky konfliktu	73
3.3 Způsoby řešení konfliktu	75

ČÁST II TEORIE A PRAXE MEDIACE A PROBACE 79

4. Techniky a metody mimosoudního řešení sporů	81
4.1 Přehled alternativních technik a metod	81
4.2 Hraniční techniky a metody ADR	86
4.3 Zákon o veřejném ochránci práv a školský ombudsman	87

5. Mediace – historie, využití a společenský význam	90
5.1 Společenské a historicko-filozofické aspekty mediace	90
5.1.1 Filozofické a kulturní aspekty	90
5.1.2 Historické a společenské aspekty	94
5.2 Charakteristika mediace a mediačního procesu	102
5.2.1 Definice pojmu mediace	102
5.2.2 Využití a význam mediace v praxi	104
5.2.3 Komunikační aspekty mediace	106
5.2.4 Principy mediace	108
5.2.5 Fáze mediace	109
5.2.6 Typy a dělení mediace	111
5.2.7 Výstupy mediace	118
5.3 Legislativní zakotvení mediace v ČR a EU	120
5.4 Mediace v evropských zemích	123
5.5 Kvalifikační požadavky a další vzdělávání mediátorů	133
5.5.1 Role, dovednosti a kompetence mediátora	133
5.5.2 Možnosti dalšího vzdělávání a rozvoje mediátorů	135
6. Probační – obecná východiska a probační proces	144
6.1 Dějiny trestu a trestání	144
6.1.1 Trestání ve starověku a středověku	144
6.1.2 Novověk a vznik moderních vězeňských systémů	147
6.2 Trest a jeho účel	150
6.3 Sociální a metodické aspekty probace	154
6.4 Význam a využití probace a probačního dohledu	156
6.5 Probační a mediační služba	158
6.6 Organizace Vězeňské služby České republiky	162
6.6.1 Vazba a typy věznic	162
6.6.2 Ústavy pro výkon zabezpečovací detence	167
6.7 Programy zacházení a probační programy	173
6.7.1 Programy zacházení pro dospělé	174
6.7.2 Probační programy pro mladistvé	181
6.8 Alternativní tresty	182
6.8.1 Obecně prospěšné práce	184
6.8.2 Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a společenské akce	185
6.8.3 Částečná detence a domácí vězení	185
6.8.4 Terapeutická zařízení	187
6.8.5 Pokuta, peněžitý trest, propadnutí majetku a propadnutí věci	187
6.8.6 Kompenzační opatření	188
6.8.7 Morální sankce	188

6.8.8 Podmíněné odsouzení	188
6.8.9 Zákaz činnosti, zákaz pobytu a vyhoštění	189
6.8.10 Ztráta čestných titulů, vyznamenání a vojenské hodnosti	189
Závěr	191
Shrnutí	193
Summary	196
Přílohy	199
Příloha 1: Mezinárodní konference – mimosoudní řešení sporů. Komunikace versus soudní řízení (Brno, 21. a 22. 9. 2009)	201
Příloha 2: Úkoly a poslání vězeňského systému	203
Příloha 3: Výňatek k problematice dohledu ze zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník	204
Příloha 4: Přehled alternativních trestů. Výňatek ze zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník	206
Příloha 5: Zaměstnávání a vzdělávání odsouzených. Výňatek ze zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů ..	217
Příloha 6: Probační programy pro mladistvé a výchovné povinnosti. Výňatek ze zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)	219
Příloha 7: Výňatek ze slovenského zákona o sociálně-právní ochraně dětí a o sociální kuratele – resocializační střediska	224
Příloha 8: Předkládací zpráva k vládnímu návrhu na vydání zákona o mediaci a o změně některých zákonů (426.). Poslanecká sněmovna 2011 (VI. volební období)	227
Příloha 9: Základní informace o projektu „RESTART“	229
Příloha 10: Program zacházení ve výkonu trestu odnětí svobody ..	230
Příloha 11: Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených (SARPO)	232
Příloha 12: Evropské podmínky pro výkon trestu – vzdělávání ..	233
Literatura a zdroje	235
Jmenný rejstřík	244
Věcný rejstřík	246

*Rád bych poděkoval laskavým recenzentům
Mgr. Ireně Stejskalové, PhDr. Jarmile Salivarové, Ph.D.,
a PhDr. Slavomilu Fischerovi, Ph.D., MBA,
kteří svými kritickými připomínkami přispěli ke zkvalitnění textu.
Dále děkuji kolegům Mgr. Ludku Svobodovi,
Mgr. Radku Šlangalovi a Mgr. Miroslavu Špadrnovi
za jejich odborné podněty a konstruktivní zpětnou vazbu.*

O AUTOROVÍ

Doc. PhDr. Jaroslav Veteška, Ph.D., působí na Univerzitě Jana Amose Komenského Praha a na Pedagogické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, kde je členem fakultní i univerzitní vědecké rady. Vystudoval Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, obor andragogika a personální řízení, a habilitoval v oboru pedagogika (2011). Přednáší na několika českých vysokých školách, působil na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy. Zabývá se problematikou výchovy a vzdělávání dospělých, andragogikou, sociální andragogikou a gerontagogikou, mediací a probací, kompetencemi ve vzdělávání, teorií celoživotního učení a vzdělávací politikou, metodologií pedagogiky a andragogiky. V současné době působí jako tajemník přípravného výboru Národní rady pro vzdělávání MŠMT a je členem Akademického sněmu Akademie věd ČR. Byl řešitelem řady domácích a zahraničních vědecko-výzkumných projektů, např. projektu Grantové agentury ČR *Andragogický model učení a vzdělávání dospělých založený na získávání a rozvoji klíčových kompetencí* (2009–2011) a *Pojetí autority a její proměny v edukačním prostředí* (2010–2012), dále pak projektů *Kvalita, relevance, efektivita, diverzifikace a otevřenost vysokého školství v ČR. Strategie vysokého školství do roku 2030* (2013–2015) a *Cultivating and forming regional traditions by the Visegrad Group teachers* (2014–2015). Je šéfredaktorem česko-slovenského vědeckého časopisu *Andragogická revue*, členem redakční rady vědeckého časopisu *Niepełnosprawność, półrocznik naukowy, teoretyczne i metodologiczne konteksty pedagogiki specjalnej* (Gdańsk, Polsko), členem výkonného výboru Centra pre edukáciu a výskum seniorov při Filozofické fakultě Prešovské univerzity v Prešově (Slovensko), předsedou vědecké rady Evropského institutu pro smír, mediaci a rozhodčí řízení, předsedou vědecké rady LIGS University (USA) a od roku 2008 předsedou České andragogické společnosti. Mezi jeho stěžejní publikace patří monografie *Kompetence ve vzdělávání* ve spoluautorství s Michaelou Tureckiovou (Grada, 2008), *Nové paradigma v kurikulu vzdělávání dospělých* (Educa Service, 2009), *Kompetence ve vzdělávání dospělých: pedagogické, andragogické a sociální aspekty* (UJAK, 2010), *Proměny školního vzdělávání v biodromálním kontextu* (Verlag Dashöfer, 2011), *Trendy a možnosti rozvoje dalšího profesního vzdělávání* (Česká andragogická společnost, 2013), spolu s Janem Průchou *Andragogický slovník* (Grada, 2012 a 2014) a ve spoluautorství s Jarmilou Salivarovou vědecká publikace s názvem *Edukace seniorů v evropském kontextu: teoretická a aplikační východiska* (UJAK, 2014).

SEZNAM ZKRATEK

ADR	Alternative Dispute Resolution (alternativní způsoby řešení sporů)
ČR	Česká republika
CŽU	celoživotní učení
CŽV	celoživotní vzdělávání
ESI	Evropský institut pro smír, mediaci a rozhodčí řízení
EU	Evropská unie
EURYDICE	Information Network on Education in Europe
GV	gymnaziální vzdělávání
HDP	hrubý domácí produkt
HR	Human Resources
ICT	informační a komunikační technologie
KK	klíčové kompetence
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NVF	Národní vzdělávací fond
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OPP	obecně prospěšné práce
OP VK	Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
PISA	Programme for International Student Assessment (Program pro mezinárodní hodnocení)
PDV	povinnost domácího vězení uložená podmíněně propuštěnému
RVP	rámcový vzdělávací program
SARPO	souhrnná analýza rizik a potřeb pachatele
SR	Slovenská republika
SŠ	střední škola
SOŠ	střední odborná škola
SOV	střední odborné vzdělávání
ŠVP	školní vzdělávací program
TDV	trest a trestní opatření domácího vězení
UNESCO	Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu
VOŠ	vyšší odborná škola
VS ČR	Vězeňská služba ČR
VTOS	výkon trestu odnětí svobody

SEZNAM PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ CITOVANÝCH V KNIZE^{1,2}

Právní předpisy Evropské unie

nařízení Rady (ES) č. 44/2001, o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech

směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES, o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech

doporučení Výboru ministrů členským státům č. R (98) 1, o rodinné mediaci (přijato Výborem ministrů dne 21. ledna 1998 na 616. zasedání náměstků ministrů)

doporučení Rec (2002)10E/18, o občanské mediaci

doporučení Evropské komise 2001/310/ES, o zásadách pro mimosoudní orgány při řešení spotřebitelských sporů dohodou

doporučení Rec (2006) 2 Výboru ministrů členským státům Rady Evropy k Evropským vězeňským pravidlům

Právní předpisy ČR

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

zákon č. 629/2004 Sb., o zajištění právní pomoci v přeshraničních sporech v rámci Evropské unie

¹ Předpisy jsou řazeny v pořadí:
– právní předpisy Evropské unie,
– kodexy,
– zákony,
– ostatní právní předpisy.

² Není-li uvedeno jinak, jsou všechny předpisy citovány ve znění pozdějších předpisů.

zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů

zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci)

vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

vyhláška č. 277/2012 Sb., o zkouškách a odměně mediátora

Právní předpisy SR

zákon č. 420/2004 Z. z., o mediácii a o doplnení niektorých zákonov

ÚVOD

Kdyby se měla ztratit spravedlnost, neměl by život lidí na zemi žádnou cenu.

IMMANUEL KANT

Mediace a probace reflektují aktuální požadavky současné společnosti (nazývané sociologickou terminologií jako postmoderní) a vytvářejí prostor pro sociální intervenci, vycházející z principů humanitní filozofie. Obě témata navíc vyžadují holistický a interdisciplinární přístup, protože problematika leží na hranici sociální práce, psychologie, sociologie, práva a dalších humanitních a sociálních věd a je v současné době ve středu zájmu specialistů z různých oborů.

Nově se v České republice propedeutika mediace a probace přednáší na vysokých školách (např. na Pedagogické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Univerzitě Jana Amose Komenského Praha v rámci studijního oboru Andragogika, na Katedře věd o výchově Fakulty filozofické Univerzity Pardubice v rámci studijního oboru Resocializační pedagogika, na 1. lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Praze v rámci studijního oboru Adiktologie, na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, na Pedagogické i Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně a na Fakultě veřejných politik Slezské univerzity v Opavě). Obsahem a cílem uvedeného předmětu je snaha seznámit studenty s filozofickými, historickými a společenskými východisky alternativního řešení trestních a netrestních věcí a s konceptem restorativní justice.

Ze současného vývoje a zahraničních trendů je patrné, že se kvalifikovaný mediátor stává či v brzké budoucnosti stane novou uznávanou profesí, stejně jako se jím stali od přelomu století probační úředník a probační asistent. O kvalifikačním posunu mediátorů svědčí i akreditované rekvalifikační vzdělávání pro pracovní činnost mediace, které bylo prvně uděleno v roce 2010 České andragogické společnosti, jež ve spolupráci s Evropským institutem pro smír, mediaci a rozhodčí řízení toto vzdělávání zabezpečuje. V současné době je další vzdělávání realizováno řadou subjektů, které se problematice mediace a probace věnují. Na prvním místě můžeme uvést Probační a mediační službu jako instituci primárně reprezentující tuto problematiku, z neziskových a profesních organizací pak zejména Asociaci mediátorů ČR.

Vývoj společnosti a požadavky na nové kvalifikace ukazují, že profese mediátora je aktuálně velice potřebná, o čemž svědčí nárůst zájmu veřejnosti

o tuto službu. Zájem o mediaci zaznamenáváme i u studentů vysokých škol a zejména u profesních organizací (právníků, psychologů či sociálních pracovníků), jež pořádají další vzdělávací a odborná setkání. Stejně důležitá je i profese probačního úředníka a probačního asistenta, které jsou upraveny zákonem č. 257/2001 Sb.

Mediaci a probaci nahlížíme v této publikaci převážně moderní sociálně-andragogickou optikou, protože její východiska nejlépe reflektují aktuální dění kolem nás a jsou zcela zásadní pro nynější a budoucí vymezení této tematiky. Další argument vychází ze zahraničních trendů, které ukazují na nové přístupy v sociální práci a edukaci dospělých. Diferencované teoretické i praktické znalosti jsou andragogickým stavebním kamenem sociálněedukační práce, poradenství, intervence, osvěty, výchovy a vzdělávání zaměřeného do sociální oblasti. Je třeba zdůraznit, že postižení či znevýhodnění jedince není determinujícím faktorem.

Text knihy vychází z obecných křesťanských a filozofických principů restorativní justice, sociální andragogiky a nových metod sociální práce. Z tohoto pohledu je vzdělávání a učení dospělých nástrojem očekávané či požadované změny chování a jednání jedince, čímž významně přispívá k rozvoji občanské a demokratické společnosti. Proto považují mediaci a probaci za nový přístup v práci s dospělými lidmi a jejich specifika interdisciplinárně analyzují.

Předložená publikace sumarizuje aktuální odborné a vědecké poznatky z oblasti mediace a probace, které jsou založeny na sociálním a humanitním rozměru. Významná je také možnost participace občanů a nevládních neziskových organizací, poskytujících služby v oblasti práva, sociální práce a vzdělávání. Opírám se o poznatky z domácí i zahraniční literatury, o zkušenosti z realizování dalšího vzdělávání mediátorů, o zpětnou vazbu od studentů vysokých škol, o aktivity související s resocializací odsouzených a o činnost pracovní skupiny Ministerstva spravedlnosti ČR pro přípravu zákona o mediaci, která zasedala od roku 2008.

Kromě teoreticky zaměřených pasáží uvádím i praktické zkušenosti, doplněné výsledky z několika českých a mezinárodních výzkumů. Sociální andragogika je klíčovým obecným východiskem této publikace, neboť propojuje jednak učení a vzdělávání dospělých, jednak oblast sociální. V tomto průsečíku se většina témat souvisejících s mediací a probací nachází.

Přeji všem čtenářům, aby objevili novou cestu, která nabízí kultivované možnosti řešení konfliktních situací, a otevřeli tak nekonečnou bránu poznání sebe i druhých.

V Praze 1. července 2015

Jaroslav Veteška

ČÁST I

INTERDISCIPLINÁRNÍ A TEORETICKÉ UKOTVENÍ

1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA A VĚDNÍ UKOTVENÍ PROBLEMATIKY

Klíčové pojmy

výchova, vzdělávání, edukace, socializace, resocializace, sociální patologie, sociální andragogika, informační a znalostní společnost, penologie, speciální pedagogika, etopedie, penitenciární a postpenitenciární pedagogika, resocializační pedagogika

1.1 Význam informační a znalostní společnosti

Dnešní společnosti je přikládán přívlastek „moderní, znalostní či informační“. Jako první údajně použili pojem **informační společnost** v roce 1975 Francouzi Simon Nora a Alain Minc ve zprávě francouzské vlády.³ Autorství pojmu se přisuzuje i americkým sociologům Danielu Bellovi (znám je především jeho výrok, že postindustriální společnost je možno nazvat společností informační)⁴ nebo též A. L. Normanovi. Informační společnost je na jedné straně na informacích založena, spotřebovává je, na straně druhé je sama produkuje. Množství informací působí nesnáze nejen médiím (inflace nedůvěryhodných a povrchních zpráv), ale zejména vzdělávacím institucím (vysokým školám), neboť naráží na poznávací a rozlišovací limity člověka.

Psycholog a filozof Erich Fromm⁵ upozornil, že nejen nedostatek, ale i nadbytek informací může být škodlivý a že přemíra informací může být počátkem **krize vzdělávání** jako takového. Tomuto fenoménu čelíme v současné době, tedy v období, kdy je rozmanitá nabídka vzdělávání, zatímco upadá jeho kvalita a potažmo i hodnota, což se pravděpodobně projeví až s určitým časovým odstupem (možná až v další generaci). Nelze ovšem popřít obecný přínos vzdělávání, který jednoznačně přispívá k humanizaci a demokratizaci společnosti. V tomto kontextu je podle Pasternákové (2014, s. 91) důležité poukázat na hodnoty, jež jsou kritériem výběru cílů.

³ Viz dokument NORA, S. a A. MINC. *L'information de la société. Rapport M. le Président de la République*. Paris, 1978.

⁴ Viz publikace BELL, D. *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*. New York: Basic Books, 1973.

⁵ Erich Fromm (1900–1980), významný americký filozof, sociolog a humanistický psycholog německého původu.

Za hodnotu v každém vývojovém období bývá často považován význam, který jedinec subjektivně připisuje určité konkrétní věci či jevu jako potenciálnímu cíli svého bezprostředního snažení.

Informační společnost budovaná na demokratických a svobodných principech nabízí všem zájemcům možnost vzdělání a vzdělávání v libovolných oblastech. Podle Cejпка (2005) vize **vzdělanostní společnosti** prosazuje orientované vzdělání zaměřené k celé lidské osobnosti a jejím vztahům s ostatními lidmi bez ohledu na rasu, národnost, věk či znevýhodnění (hendikep).

Informační a **znalostní přístupy ke vzdělávání** kladou důraz nejen na racionalitu, ale i na emocionalitu. Směřují nejen k vědě, ale také ke schopnostem jednat v sociálním a profesním prostředí. Jde o učení a vzdělávání v celé jeho šíři, hloubce a délce (tzv. evropské edukační fenomény *lifelong learning* a *lifewide learning*), o rodinnou výchovu, vzdělávání předškolní, školní, mimoškolní i o profesní a osobní zdokonalování se, sebeřízené učení. „Koncepti vzdělanostní společnosti prolíná výchova ke globálnímu myšlení a jednání. Do vize vzdělanostní společnosti se vkládá naděje, že by mohla výrazně zmírnit narůstající konflikt mezi evolucí přírody a evolucí lidské kultury.“ (Cejpek, 2005, s. 102)

Dalším pojmem, který se často v této souvislosti používá, je termín **vzdělanostní** či **znalostní společnosti**, které jsou typické pro přelom 20. a 21. století, stejně jako přijetí kurikulárních a strategických (tedy politických) dokumentů, zejména evropského Memoranda pro celoživotní učení (2000) a Strategie celoživotního učení České republiky (2007).

Výše uvedené dokumenty a v nich nastíněné vize se pokoušejí řešit „informační problém společnosti“ tím, že vzdělání zaměřují především na učení se schopností výběru potřebných informací a jejich racionální zpracování. Jednou z klíčových kompetencí je i **schopnost učit se** (viz Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, tzv. Bílá kniha, z roku 2001 a následně přijaté a do školního kurikula implementované rámcové vzdělávací programy). Snaží se překonat dosud převažující instrumentální koncept vzdělání, orientovaný na specifické cíle spjaté převážně pouze s povoláním či zaměstnáním, tj. pouze na znalosti, dovednosti nebo ekonomickou způsobilost. Uvedený koncept usiluje „o rozvoj celé osobnosti k tomu, aby člověk objevil, odkryl a obohatil svůj tvořivý potenciál, aby se naučil být. Jde o osobnostní koncept vzdělávání. Vize vzdělanostní společnosti je od dob J. A. Komenského prvním vážným novodobým pokusem stanovit principy vzdělání, a to v globálním měřítku. Je impulzem pro státy a národy, aby podle svých možností investovaly co nejvíce do takto orientovaného vzdělání“ (Cejpek, 2005, s. 102).

Díky výzkumu a rozvoji teorie sledované problematiky je pro tento text stěžejní **edukační pohled** (s důrazem na andragogickou interakci a andragogická specifika přístupu a práci s cílovými skupinami) a **poradenství** (včetně využití mobilizace lidského kapitálu v integrálně-andragogickém pojetí a základního i odborného sociálního poradenství). Nezbytný je zároveň i **pohled resocializační** a **intervenční**, neboť jedině tak lze dosáhnout pozitivního a optimálního vyvážení mezi aspekty humanitními, sociálními a demokratizačními. Vyvážený model respektující uvedené dimenze představuje efektivní nástroj pro využití mediace i probace, zejména při práci s jedinci ve výkonu trestu či po propuštění (viz podkapitoly věnované resocializaci a teorii trestu a trestání). Totéž platí i v rámci dalšího (kvalifikačního) vzdělávání odborníků působících v těchto oblastech (srov. např. Tureckiová, 2009; Mužík, 2012 a Veteška, 2015).

1.2 Socializace jedince

Prostřednictvím **socializace** se člověk od svého narození stává součástí lidského společenství, přijímá jeho „pravidla hry“. Sociální chování si totiž člověk osvojuje právě prostřednictvím kontaktu s jinými lidmi, stejně tak ho může i efektivně rozvíjet.

V případě termínu **socializace** se jedná o sociologický, sociálněpsychologický a pedagogický pojem, v širším slova smyslu pojmenovává formování a růst osobnosti prostřednictvím rozmanitých vnějších vlivů, včetně „lidských činností, které souborně nazýváme výchovou“⁶ (Kořan: Jedlička a kol., 2004, s. 15). Slovo socializace vychází z latinského pojmu *socialis* – tj. sociální – a vyjadřuje společné sdílení pravidel, postojů, postupů a hodnot, které se přenášejí z generace na generaci, z člověka na člověka.

Úspěšný **proces socializace** přináší jedincovo přijetí a ztotožnění se se sociálními normami, hodnotami, rolemi apod. Tento termín je relativně mladý, např. ještě v Masarykově encyklopedii⁷, vycházející v 30. letech 20. století, se socializací míní pouze zestátnění soukromého majetku, tzv. etatizace.

⁶ Kořan (2004, In: Jedlička) v uvedeném textu dále zdůrazňuje, že socializace je širším pojmem než výchova, neboť „obsahuje veškeré vědomé i nevědomé, přírodní a společenské vlivy, které působí na osobnostní vývoj. Je také procesem, jehož prostřednictvím se jedinec učí, čemu lidé v okolní kultuře věří a jaké chování od něj očekávají“ (Kořan, 2004, s. 15).

⁷ *Masarykův slovník naučný: Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí* je česká obecná encyklopedie vydávaná nakladatelstvem Československý Kompas mezi lety 1925–1933. Encyklopedie má v názvu jméno filozofa a prvního československého prezidenta T. G. Masaryka, protože zde byla snaha o ideologické obsahové zaměření podle Masarykova světového názoru.